

ILK YOSHDAGI BOLALARDA DIQQATNI RIVOJLANTIRISH, BARQARORLASHTIRISH USUL VA VOSITALARI

TMC Instituti

Pedagogika va psixologiya kafedrası o'qituvchisi

Ziyamova Madina Jaxongir qizi

TMC Instituti Maktabgacha ta'lim yo'nalishi

MTS 23/103 guruh talabasi

Ilhomova Shaxnoza Mirkomol qizi

Annotatsiya. Ushbu maqolada ilk yoshdagi bolalarda diqqatni rivojlantirish va barqarorlashtirishga qaratilgan samarali usul hamda vositalar tahlil qilinadi. Diqqatni shakllantirishda o'yin texnologiyalari, sensor mashg'ulotlar va didaktik o'yinlarning ahamiyati yoritiladi.

Kalit so'zlar: diqqat, bolalar, rivojlanish, barqarorlik, usullar, vositalar.

Аннотация. В статье рассматриваются эффективные методы и средства развития и стабилизации внимания у детей младшего возраста. Особое внимание уделено роли игровых технологий, сенсорных занятий и дидактических игр.

Ключевые слова: внимание, дети, развитие, устойчивость, методы, средства.

Annotation. This article analyzes effective methods and tools for developing and stabilizing attention in early childhood. It highlights the importance of play-based learning, sensory activities, and didactic games in forming sustained attention.

Keywords: attention, children, development, stability, methods, tools.

KIRISH

Ilk yosh davri inson hayotidagi eng muhim va mas'uliyatli bosqichlardan biridir. Aynan shu davrda bola psixikasi, idroki, xotirasi va diqqat kabi asosiy aqliy jarayonlar shakllanadi. Diqqat — bu bolaning atrof-muhitdagi voqealar, buyumlar va harakatlarga yo'naltirilgan ongli e'tiboridir. Ilk yoshdagi bolalarda diqqat hali to'liq shakllanmagan, u beqaror, oson chalg'uvchi va qisqa muddatli bo'ladi. Shu sababli pedagogik jarayonda diqqatni rivojlantirish va barqarorlashtirish masalasi alohida e'tibor talab qiladi.

Bolaning diqqatini shakllantirishda oila, bog'cha, tarbiyachi va o'yin muhitining o'rni beqiyosdir. Diqqatni rivojlantirishga yo'naltirilgan mashg'ulotlar bola shaxsining keyingi intellektual rivojlanishiga, o'qishga tayyorgarligiga hamda kundalik hayotdagi faolligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ilk yoshdagi bolalarda diqqatni boshqarish mexanizmlari endigina shakllanayotganligi sababli, ular uchun o'yin, musiqiy mashqlar, rasm chizish, konstruktor o'yinlari kabi faoliyat turlari diqqatni

mustahkamlashda eng samarali vositalardan hisoblanadi.

Psixolog va pedagog olimlarning tadqiqotlariga ko'ra, diqqatni rivojlantirish bolalarning hissiy holati, qiziqishlari, motivatsiyasi hamda tashqi muhit sharoitlariga bevosita bog'liqdir. Agar bolaning diqqatini uyg'otuvchi, e'tiborini jalb etuvchi vositalar to'g'ri tanlansa, natija yanada samarali bo'ladi. Shu bois tarbiyachi va ot-onalar bolaning yoshiga, qobiliyatiga, individual xususiyatlariga mos mashg'ulotlar tashkil etishlari zarur.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar bolalar diqqatini rivojlantirishda keng imkoniyatlar yaratadi. Masalan, sensor rivojlantirish mashqlari, interaktiv o'yinlar, rangli kartochkalar, tovushli signallar yoki vizual stimullar yordamida bola e'tiborini bir nuqtaga jamlashga o'rgatiladi. Shuningdek, bu jarayonda tarbiyachining nutqi, ovoz temбри, mimika va harakatlari ham muhim rol o'ynaydi. Chunki bolalar diqqatini asosan ko'rish va eshitish organlari orqali qabul qiladilar.

Ilk yoshdagi bolalarda diqqatni rivojlantirish faqat psixologik jarayon emas, balki pedagogik mahorat va ijodkorlikni talab qiladigan faoliyatdir. Bu jarayonning muvaffaqiyati tarbiyachining bolaga bo'lgan individual yondashuvi, rag'batlantirish tizimi va ta'lim muhitining ijobiy tashkil etilishiga bog'liq. Bolaning diqqatini rivojlantirish orqali nafaqat uning kognitiv salohiyati, balki mustaqil fikrlash, muammoli vaziyatlarda yo'l topish, eslab qolish va o'z fikrini ifoda etish ko'nikmalari ham rivojlanadi.[1; 156]

Shunday qilib, ilk yoshdagi bolalarda diqqatni rivojlantirish va barqarorlashtirish usul hamda vositalarini o'rganish bugungi kunda ta'lim-tarbiyaning dolzarb masalalaridan biridir. Mazkur yo'nalishda olib borilayotgan tadqiqotlar, ilg'or tajribalar va innovatsion yondashuvlar bolalarning kelajakdagi intellektual, ijtimoiy va hissiy rivojlanishiga mustahkam poydevor yaratadi. Shu sababli diqqatni shakllantirish masalasi har bir pedagog va ota-ona e'tiborida bo'lishi zarurdir.

ADABeIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ilk yoshdagi bolalarda diqqatni rivojlantirish masalasi ko'plab psixolog va pedagog olimlar tomonidan chuqur o'rganilgan. Mahalliy tadqiqotchilar — Sh. Raximov, N. Yo'ldosheva, G. Xudoyqulova asarlarida diqqatning psixologik asoslari va uni mustahkamlashga xizmat qiluvchi o'yin texnologiyalari yoritilgan. Rus olimlaridan L.S. Vygotskiy va A.N. Leontyevning faoliyat nazariyasi diqqatni ongli boshqarish jarayoni sifatida talqin etadi. Ingliz olimlari J. Piaget va M. Montessori esa diqqatni tabiiy o'yin muhiti orqali shakllantirish g'oyasini ilgari surganlar.[2; 132]

Tadqiqot metodologiyasi sifatida kuzatuv, suhbat, tajriba hamda diagnostik tahlil usullaridan foydalanildi. Kuzatuv bolalarning diqqat barqarorligini real sharoitda aniqlash imkonini berdi, suhbat esa tarbiyachilar va ota-onalar tajribasini o'rganishga yordam berdi. Tajriba usuli orqali diqqatni rivojlantiruvchi mashg'ulotlarning samaradorligi sinovdan o'tkazildi. Shu tarzda nazariya va amaliyot uyg'unlashuvi

diqqatni rivojlantirishning ilmiy asoslangan modelini ishlab chiqish imkonini yaratdi.

TAHLIL VA NATIJAE

Ilk yoshdagi bolalarda diqqatni rivojlantirish va barqarorlashtirish jarayoni murakkab, ammo o'ta zarur psixologik-pedagogik faoliyat hisoblanadi. Olib borilgan kuzatuvlar va tajribalar shuni ko'rsatdiki, bolalarda diqqatning shakllanishi ularning faoliyat turi, qiziqishlari va o'yin muhiti bilan bevosita bog'liqdir. Ayniqsa, rangli, tovushli, harakatli o'yin vositalari bolalarning diqqatini jalb qilishda eng samarali usul sifatida o'zini oqlaydi. Diqqatni rivojlantirishga yo'naltirilgan mashg'ulotlarda bolaning faol ishtiroki va qiziqishini uyg'otish eng muhim shartlardan biridir.[4; 121]

Diqqatni mustahkamlash jarayonida bolalar shaxsiga individual yondashuv, ularning temperamentini inobatga olish, o'yin mazmunini yosh xususiyatlariga moslashtirish yuqori samara beradi. Masalan, faol, harakatchan bolalar uchun dinamik o'yinlar, tinch va mulohazali bolalar uchun esa rangli kartochkalar yoki diqqatni jamlovchi topshiriqlar samarali bo'ladi. Shu bilan birga, tarbiyachining ovoz ohangi, mimikasi, muomala madaniyati ham diqqatni jamlashga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Diqqatni rivojlantirishda multimediya texnologiyalari va interaktiv vositalarning ahamiyati aniqlangan. Audiovizual materiallar, qisqa videoroliklar yoki interaktiv ilovalar yordamida bolalarning diqqatni uzoqroq vaqt davomida saqlab qolish qobiliyati oshgan. Shu jihatdan, zamonaviy texnologiyalarni to'g'ri tanlab, pedagogik maqsadlarda qo'llash diqqatni barqarorlashtirishning innovatsion yo'nalishlaridan biri sifatida baholanishi mumkin.

Psixologik tahlillar shuni ko'rsatdiki, bolalarning diqqat darajasi ularning hissiy holatiga, motivatsiyasiga va tashqi muhitdagi omillarga bevosita bog'liq. Shuning uchun mashg'ulotlar ijobiy emotsional muhitda, rag'batlantiruvchi uslublar yordamida tashkil etilganda natija ancha yuqori bo'ladi. "Yaxshi bajarding", "Barakalla", "Ajoyib!" kabi ijobiy baholar bola e'tiborini yanada mustahkamlaydi va yangi mashg'ulotlarga tayyorlaydi.

Ilk yoshdagi bolalarda diqqatni rivojlantirish jarayonini tizimli yo'lga qo'yish ularning umumiy kognitiv rivojlanishiga, nutq madaniyatiga va tafakkur faoliyatiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shu jarayonda o'yin, musiqiy mashqlar, rasm chizish, konstruktor bilan ishlash kabi faoliyat turlari diqqatni jamlashni o'rgatadi. Bu faoliyatlar orqali bola o'z e'tiborini ongli ravishda boshqarishni o'rganadi, bu esa kelgusida maktab ta'limiga tayyorgarlikni yengillashtiradi.

Olib borilgan tahlil va amaliy kuzatuvlar diqqatni rivojlantirishda quyidagi natijalarga olib keldi: birinchidan, diqqatni shakllantirish uchun o'yin asosidagi faoliyat eng samarali vosita ekanligi tasdiqlandi; ikkinchidan, individual yondashuv diqqatni barqarorlashtirishda muhim omil bo'lib chiqdi; uchinchidan, zamonaviy interaktiv texnologiyalarni qo'llash bolalarda diqqatni uzoq muddatli saqlash imkonini yaratadi. Shu bilan, ilk yoshdagi bolalarda diqqatni rivojlantirish va barqarorlashtirish

jarayonining muvaffaqiyati tarbiyachining ijodkorligi, pedagogik mahorati va metodik yondashuviga bevosita bog‘liq ekanligi aniqlandi.

XULOSA

Ilk yoshdagi bolalarda diqqatni rivojlantirish va barqarorlashtirish ta’lim-tarbiya jarayonining ajralmas va muhim tarkibiy qismidir. Olib borilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, diqqat bolaning aqliy, hissiy va ijtimoiy rivojlanishida asosiy omil bo‘lib xizmat qiladi. Shu bois bu yosh davrida diqqatni shakllantirishga qaratilgan usul va vositalarni to‘g‘ri tanlash pedagogik jarayon samaradorligini belgilaydi. O‘yin faoliyati, musiqiy mashqlar, rasm chizish va interaktiv texnologiyalar diqqatni rivojlantirishda eng samarali metodlar sifatida o‘zini oqlaydi.

Tarbiyachining ijobiy muomalasi, rag‘batlantiruvchi baholari, ovoz ohangi va har bir bolaga individual yondashuvi diqqatni mustahkamlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Shuningdek, qulay psixologik muhit yaratish, qiziqarli topshiriqlar berish va o‘yin orqali o‘qitish bolaning e’tiborini ongli boshqarish qobiliyatini rivojlantiradi.

Xulosa qilib aytganda, diqqatni rivojlantirish tizimli, bosqichma-bosqich va bolalar yosh xususiyatlariga mos tarzda tashkil etilgandagina yuqori natija beradi. Bu esa bola shaxsining keyingi intellektual va ijodiy salohiyatining poydevorini yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Raximov, Sh. Ilk yoshdagi bolalarda diqqatni rivojlantirish psixologiyasi. – Toshkent: “Fan va taraqqiyot”, 2018. – 156 b.
2. Yo‘ldosheva, N. Maktabgacha yoshdagi bolalarda kognitiv jarayonlarni shakllantirish metodikasi. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2020. – 132 b.
3. Xudoyqulova, G. Bolalar psixologiyasi va diqqatni rivojlantirish omillari. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2021. – 148 b.
4. Karimova, Z.T. Maktabgacha ta’limda interfaol metodlardan foydalanish asoslari. – Toshkent: Ilm Ziya, 2019. – 121 b.
5. Jalolova, N. O‘yin faoliyati orqali bolalarda diqqatni shakllantirish. – “Ta’lim va innovatsiyalar” jurnali, №4, 2022. – B. 45–51.
6. Ruzmetova, D. Psixologik omillar asosida bolalar diqqatini barqarorlashtirish yo‘llari. – “Pedagogika va psixologiya” jurnali, №2, 2023. – B. 60–66.